

**บทวิเคราะห์วัชรยาน ตอนที่ ๔**  
**พระธยานีพุทธะกับตระกูลทั้ง ๕ แห่งหมู่เทพ,**  
**อิทธิพลแห่งพุทธวัชรยาน(ตันตระ)ต่อฮินดูตันตระ**

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

**พระธยานีพุทธะกับตระกูลทั้ง ๕ แห่งหมู่เทพ**

หมู่เทพที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพุทธศาสนamahayana นั้น หลายท่านบอกว่าเกิดขึ้นเพราะอิทธิพลของวัชรยานหรือพุทธตันตรยาน ในพระพุทธรูปศาสนาดั้งเดิม มีเฉพาะแนวคิดเรื่องเทพ ๓๓ องค์ที่อาศัยอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เท่านั้น และคงเป็นหมู่เทพเดียวกันกับของฮินดู

ในวรรณกรรมของวัชรยาน ชื่อ “คุหุสมาซ” ได้กล่าวถึงพระธยานีพุทธะ ๕ พระองค์ว่า “พระองค์เป็นบรรพบุรุษโดยตรงของตระกูลเทพทั้ง ๕ คือ

๑. ตระกูลโทสะ
๒. ตระกูลโมหะ
๓. ตระกูลราคะ
๔. ตระกูลจินตามณี
๕. ตระกูลสมยะ

ในการปฏิบัติธรรมของศาสนิกผู้ศรัทธาแห่งวัชรยานนั้น ตระกูลเทพทั้ง ๕ นี้เท่านั้นที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรมตามปรารถนาและความหลุดพ้น ลูกหลานของพระธยานีพุทธะช่วยกันสร้างตระกูลเหล่านี้และดำรงสืบมา ทฤษฎีในพระพุทธรูปศาสนาดั้งเดิมมีว่า โลกประกอบด้วยชั้น ๕ ประการ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ และชั้นเหล่านี้ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทพในวัชรยาน ปรากฏอยู่ในรูปของพระธยานีพุทธะ ๕ พระองค์ เมื่อเวลาผ่านไป พระธยานีพุทธะเหล่านี้ได้รับการยกฐานะขึ้นปฐมเทพ อย่างไรก็ดีตาม แม้วัชรยานจะยกพระธยานีพุทธะขึ้นเป็นปฐมเทพ แต่ก็ได้พยายามที่จะเสนอแนวคิดในรูปแบบแห่ง “เอกเทวนิยม” ขึ้นมา โดยสร้าง

ทฤษฎี “วัชรธร” คืออาทิพุทธะขึ้นมา วัชรยานถือว่าอาทิพุทธะเป็นเทพสูงสุด ถือเป็นปฐมเทพตนเดียวที่เป็นต้นกำเนิดของพระยานีพุทธะทั้งหลาย ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ อาทิพุทธะนี้เมื่อแสดงตัวในร่างมนุษย์ มีชื่อว่า “วัชรธร” ปรากฏอยู่ใน ๒ ลักษณะ คือ เป็นรูปเดี่ยวและรูปคู่คือ “ยัม-ยุม” ทรรศนะที่ถือว่าวัชรธรเป็นอาทิพุทธะนี้ ไม่ได้รับการยอมรับในหมู่นักปราชญ์แห่งวัชรยานบางกลุ่ม พวกที่ไม่ยอมรับถือว่า หนึ่งในบรรดาพระยานีพุทธะนั้นแหละคืออาทิพุทธะ

พระยานีพุทธะนั้นเป็นพระพุทธรูปเจ้าพิเศษที่ไม่จำเป็นต้องผ่านขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ไม่ใช่ผู้สร้างสรรพสิ่งใด แต่การสร้างสรรพสิ่งใดเป็นหน้าที่ของเทพโพธิสัตว์ผู้เป็นเหล่ากอของพระยานีพุทธะเหล่านั้น ทฤษฎีพระยานีพุทธะนี้ได้รับการเผยแพร่ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๓ เกิดมาจากทฤษฎีสี่สกลภาวะแห่งขันธ์ ๕

พระยานีพุทธะเหล่านั้นเป็นบรรพบุรุษของเทพและเทพีตระกูลต่าง ๆ ดังกล่าวมา แต่ละพระองค์มีศักดิ์(เทวี)ประจำอยู่ด้วย ลูกหลานของแต่ละตระกูลเกิดขึ้นมาเพราะศักดิ์นี้ พระยานีพุทธะและเทพ-เทพีในตระกูลต่าง ๆ มีดังนี้

### (๑) พระอักษะภะ เทพและเทพีในตระกูลโทสะ

พระอักษะภะเป็นบรรพบุรุษแห่งตระกูลโทสะ สี่ประจำตระกูลคือสีน้ำเงิน เทพ-เทพีที่มีชื่อเสียงคือ เทพเหรุกะ(บางทีก็เรียกว่า วัชรททา, สัปตาทะ, มหามายา), เทพยมาวิ, เทพไนราตมะ, เทพ และเทพีเอกชตา

### (๒) พระไวโรจนะ เทพและเทพีในตระกูลโมหะ

พระไวโรจนะเป็นบรรพบุรุษแห่งตระกูลโมหะ สี่ประจำตระกูลคือสีขาว ตระกูลโมหะนี้ไม่ค่อยปรากฏชื่อเทพ มีแต่ชื่อเทพีที่สำคัญ คือ เทพีมาริจซึ่งเป็นเทพีแห่งพระอาทิตย์ เป็นที่เคารพศรัทธาของลามะ(พระ)ทิเบตมาก ลามะทิเบตนิยมบูชาเทพีมาริจในตอนเช้า นอกจากนี้ก็มีเทพีวัชรวารahi

### (๓) พระอมิตาภะ เทพและเทพีในตระกูลราคะ

พระอมิตาภะเป็นบรรพบุรุษแห่งตระกูลราคะ สี่ประจำตระกูลคือสีขาว เทพ-เทพีที่สำคัญประจำตระกูล คือ เทพโลเกศวร, เทพีกุรกูลลา

### (๔) พระรัตนสัมภะ เทพและเทพีในตระกูลจินตามณี

พระรัตนสังฆาจะเป็นบรรพบุรุษแห่งตระกูลจินตามณี สีประจำตระกูลคือ สีเหลือง เทพ-  
เทพีที่สำคัญประจำตระกูลคือ เทพชัมภละ, เทพวิสุทธาซึ่งเป็นเทพีแห่งอุดมสมบูรณ์

### (๕) พระอโมฆสิทธิ เทพและเทพีในตระกูลสมยะ

พระอโมฆสิทธิเป็นบรรพบุรุษแห่งตระกูลสมยะ สีประจำตระกูลคือ สีเขียว ไม่ปรากฏชื่อ  
เทพีที่สำคัญในตระกูลนี้ ปรากฏแต่เทพี คือ เทพีขทิวรณี ตารา และเทพีปรณสวรี

### อิทธิพลแห่งพุทธวัชรยาน(ตันตระ)ต่อฮินดูตันตระ

นักภารตวิทยาเกือบจะทั้งหมด ล้วนเกลียดชังและปฏิเสธวัชรยานทั้งแบบพุทธและฮินดู  
วัชรยานเป็นผลผลิตแห่งกระแสความคิดในยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๗ และ ๑๒ นักปราชญ์หลายท่าน  
กล่าวว่า วัชรยาน(หรือตันตรยาน)เกิดขึ้นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา และพวกฮินดูได้ยืมแนวคิดนี้  
ไปจากพระพุทธศาสนาในสมัยต่อมา ที่มีคนกล่าวว่า “พุทธวัชรยานเป็นผลผลิตของไศวนิกาย” คำ  
กล่าวนี้ไม่มีเหตุผลสนับสนุนพอที่จะเชื่อถือได้

มีคำถามอยู่เป็นประจำว่า “เพราะเหตุไร ? หมู่เทพในพุทธวัชรยานและฮินดูตันตระจึงมีชื่อ  
และลักษณะที่เหมือนกัน” คำตอบก็คือว่า พวกฮินดูได้พัฒนาหมู่เทพทั้งหมดมาเป็นเวลานานแล้ว  
เมื่อพระพุทธศาสนาและศาสนาเชนเกิดขึ้น ศาสนิกของทั้งสองศาสนานี้ได้ยืมเอาแนวคิดนี้มา  
พัฒนาเสริมแนวคิดเดิมของตน เมื่อพระพุทธศาสนาได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับหมู่เทพเต็มที่แล้ว  
ในยุคต่อมา ศาสนิกแห่งฮินดูและเชนก็ได้ยืมเอาแนวคิดแบบพุทธนี้ไปสอนในกลุ่มของตนอีก

กรณีความเหมือนกันระหว่างหมู่เทพ-เทพีแห่งพุทธวัชรยานและฮินดูตันตระนี้ เราจะ  
อธิบายเรื่องของเทพี “ตารา”(ขทิวรณี ตารา) เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น เทพีตาราเป็นต้น  
กำเนิดแห่งเทพี ๗ องค์ มีชื่อดังนี้ คือ “อุครา, มโหครา, วัชรา, กาลี, สรัสวดี, กาเมศวรี และภัทร  
กาลี” เจื่อนไขที่ขอบยกมาตั้งเป็นปัญหาอยู่ในตอนนี้ก็คือว่า “ถ้าเทพีตาราเป็นของฮินดู เทพีทั้ง  
๗ นี้ก็เป็นฮินดูด้วย แต่ถ้าเทพีตาราเป็นของพุทธ เทพีทั้ง ๗ ก็เป็นพุทธด้วย”

ในวรรณกรรมของฮินดูเป็นจำนวนมาก มีการอธิบายถึงเทพีตารา เช่น ตาราดันตระ ตันตร  
สาระ และมหาจินาตาราดันตระ ในงานเขียนชื่อตาราดันตระ เทพีตารามีชื่อว่า “ตาริณี หรือตา  
รา” เทพีนี้มีใบหน้าดำ สวมพวงมาลัยกโหลกศีระะ รูปร่างเตี้ย พุงยื่นออกมา สวมหนังเสือโคร่ง มี  
เครื่องประดับ(แหวน) ๕ ชนิด มีแขน ๔ ข้าง แลบลิ้น มีด ๒ ข้างถือดาบและมีด และแสดง  
ลักษณะที่น่าเกรงขาม เป็นที่สักการะในฐานะเป็นเทพีที่จะประทานความเจริญรุ่งเรืองทุกอย่าง มี  
ชฎาเดียว(เอกชฎา) ชูร่างพระอักษะภะไว้บนมงกุฎของเธอ วรรณกรรมตาราดันตระอธิบายว่า

“เมื่อทเวและอสูรทำสงครามกันก่อให้เกิดคลื่นในมหาสมุทร ยาพิษที่ร้ายแรงจึงเกิดขึ้น เหล่าเทพ และเทพีตกใจกลัว ส่วนเทพศิวิจะไม่กลัว จึงดื่มยาพิษนั้นทั้งหมด และได้รับการขนานนามว่า “อัคโษภยะ” เทพอัคโษภยนี้เป็นเทพประจำตัวของเทพีตารินี”

มีการวิจารณ์ว่า คำอธิบายเกี่ยวกับเทพีตารานีในวรรณกรรมของฮินดูนี้ ไม่น่าเชื่อถือ นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเทพ-เทพีแห่งพุทธวัชรยานกล่าวว่า ฮินดูตันตระมีเทพีตารา แต่ไม่มีในรูปแบบที่สวมเอกชญา ไม่เคยมีเทพตนใดในฮินดูตันตระที่สวมเครื่องประดับหนึ่งใน ห้า เพราะฉะนั้น คำอธิบายดังกล่าวมาจึงไม่สอดคล้องกับหลักการของฮินดูตันตระ แต่เมื่อหันมา พิจารณาดูวรรณกรรมพุทธวัชรยาน เราจะพบข้อความที่สอดคล้องกัน ในหมู่เทพ-เทพีแห่งพุทธ วัชรยาน มีเทพีชื่อ “เอกชญา” เทพีนี้อุร่ายและมีหลายร่าง ตั้งแต่ร่างที่มี ๒ แขน ๑ หน้าจนถึงร่าง ที่มี ๑๖ แขน ๑๒ หน้า และร่างต่าง ๆ ของเธอนั้นมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อุกุรตารา, มหา จินตารา, วิทฤษชวาลากราตี, อารยเอกชญา และศุกลเอกชญา ในจำนวนร่างเหล่านี้ ร่างแห่งเอก ชญาที่รู้จักในฐานะเป็น “มหาจินตารา” เท่านั้นที่มีลักษณะเดียวกันกับเทพีตาราของฮินดูตันตระ

วรรณกรรมแห่งพุทธวัชรยานกล่าวถึงเครื่องประดับ(มูตรา) ๖ ชนิดที่ทำมาจากกระดูก มนุษย์ คือ พวงมาลัย, กำไลมือ, ตุ่มหู, เครื่องเพชร, มงกุฎ(ชญา) และเข็มขัด เครื่องประดับทั้ง ๖ นี้เป็นเครื่องแสดงถึงปารมีตา ๖ แต่ส่วนมากจะเน้นกล่าวถึงเครื่องประดับ & ประการที่มีพระธ ยานีพุทธะเป็นประธานอยู่ คือ มงกุฎมีพระอัคโษภยะเป็นประธาน, ตุ่มหุมีพระอมิตาภะเป็น ประธาน, พวงมาลัยมีพระรัตนสังฆาเป็นประธาน, กำไลมือมีพระไวโรจนะเป็นประธาน และ เข็มขัดมีพระอโมลสิทธิเป็นประธาน เครื่องประดับทั้ง ๕ นี้ถือว่าเป็นสิ่งแปลกใหม่ในหมู่ฮินดู ตันตระ แต่เป็นที่รู้จักกันดีแล้วในพุทธวัชรยาน

ต่อไป เราจะอภิปรายกันเกี่ยวกับการที่มีร่างของอัคโษภยะอยู่บนมงกุฎของเทพี ตารา ข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้มีต้นกำเนิดในวรรณกรรมของพุทธวัชรยานเท่านั้น ที่มีการกล่าวอ้างใน วรรณกรรมชื่อตาราดันตระว่า ร่างที่ปรากฏอยู่บนมงกุฎของเทพีตารานั้นเป็นร่างของศิวิ ที่เรียกว่า “อัคโษภยะ” เพราะศิวิจะไม่กลัวยาพิษ ศาสนิกแห่งพุทธวัชรยานผู้คุ้นเคยกับการสร้างรูปบูชาย่อมรู้ ดีว่า เทพทุกองค์ในพุทธวัชรยานนั้น แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่มตามจำนวนพระธยานีพุทธะผู้เป็นบรรพ บุรุษ เทพทั้งหลายที่เกิดจากพระธยานีพุทธะเหล่านั้น สร้างตระกูลทั้ง ๕ ตามที่กล่าวมาแล้ว และ จำเป็นต้องแสดงต้นกำเนิดของตนคือพระธยานีพุทธะไว้บนมงกุฎเพื่อสักการะบูชา

จากข้อความที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นอันแน่ชัดแล้วว่า ลักษณะพิเศษของเทพิตาราที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมฮินดูนั้น เป็นลักษณะที่มีอยู่ก่อนแล้วในวรรณกรรมพุทธวัชรยาน เทพิตาราที่สวมมงกุฎ(เอกชฎา)ที่รู้จักในนามว่า “มหาจันตารา” อยู่ในหมู่เทพแห่งพุทธวัชรยาน มีหลักฐานบางแห่งกล่าวว่า นาการชุน(แห่งวัชรยาน)นั่นเองเป็นผู้นำพิธีบูชาเทพิตาราในรูปแห่งเอกชฎาจากประเทศโกฏา(ทิเบต)มาเผยแพร่ในอินเดียในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ นี่เป็นหลักฐานอีกระดับหนึ่งที่พอเชื่อถือได้ที่แสดงให้เห็นว่า “ระหว่างพุทธวัชรยาน(ตันตระ)และฮินดูตันตระนั้น ใครมีอิทธิพลต่อใคร”

ต่อไปเราจะมาอภิปรายกันเกี่ยวกับต้นกำเนิดของเทพีอีกองค์หนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกันทั้งในวรรณกรรมฮินดูและพุทธวัชรยาน เทพีองค์นี้วรรณกรรมฮินดูเรียกว่า “ฉินน มัสตา” ส่วนพุทธวัชรยานเรียกว่า “วัชรโยคินี” ในวรรณกรรมตันตรสาระและฉินน มัสตักลปะของฮินดูพรรณนาว่าเทพีฉินน มัสตามีลักษณะน่ากลัว มือซ้ายถือศีรษะของตนที่ตนเองนั้นเป็นผู้ตัด มือขวาถือมีด มีเลือดไหลย่อยจากศีรษะนั้นแยกเป็น ๓ สาย สายหนึ่งไหลเข้าปากของเทพีฉินน มัสตาเอง ส่วนอีกสองสายไหลเข้าปากของทากินีและวรรณนี้ผู้เป็นเพื่อนที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ

มหาสิทธิอาจารย์ชือศพริปาผู้เป็นศิษย์ของนาการชุน เป็นผู้เผยแพร่หลักการเกี่ยวกับ “วัชรโยคินี” ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ มंत्रะในคัมภีร์วัชรยาน มักปรากฏคำว่า “โอม, โอม, โอม” ทั้ง ๓ โอมนี้เป็นการอุทิศให้เทพีทั้ง ๓ คือ วัชรโยคินี(สรพพุทธทากินี), วัชรวรรณี และวัชรไวโรจนี คำว่า “หุม, หุม, หุม” และคำว่า “ผฏะ, ผฏะ, ผฏะ” เป็นคำอุทิศแด่เทพีทั้ง ๓ นี้เช่นเดียวกัน ส่วนคำว่า “วัชระ” ที่นำหน้าชื่อเทพีเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า เทพีทั้ง ๓ อยู่ในหมู่เทพแห่งวัชรยาน และมีข้อสรุปว่า เทพีทั้ง ๓ นี้มีต้นกำเนิดในพุทธวัชรยาน

จากข้อสรุปเกือบจะทั้งหมด ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เทพ-เทพีและมंत्रะทั้งหลายเป็นของพุทธวัชรยานมาแต่เดิม แต่ฮินดูตันตระนำมารวมเข้ากับในหลักการของตน หลังจากที้นำมาแล้วก็มีการดัดแปลงและพัฒนาขึ้น ในวรรณกรรมฮินดูนั้น แทบจะไม่มีตอนใดเลยที่ไม่มีแนวคิดแห่งพุทธวัชรยานรวมอยู่ด้วย จึงนับเป็นการไม่ถูกที่กล่าวว่า “พุทธวัชรยานเป็นผลิตผลแห่งไศวนิกาย” แม้แต่แนวคิดเรื่องเทพ “ยัม-ยุม” ก็เป็นแนวคิดที่พุทธวัชรยานนั่นเองได้สร้างขึ้น วัชรยานอธิบายว่า “มหาสุชะ” เป็นสภาพที่เมื่อโพธิจิตปรากฏขึ้นในศูนย์กลาง เหมือนเกลือละลายในน้ำ เมื่อได้บรรลุนิพพานแล้ว ลักษณะเชิงบุคคลในฐานะที่ปรากฏออกมาก็คือ “ยัม-ยุม” เป็นรูปเทพและเทพีกอดกันอยู่ แนวคิดนี้ไม่ปรากฏเลยในวรรณกรรมฮินดูก่อนที่วัชรยานจะเกิดขึ้น คำอธิบายเกี่ยวกับเทพ-

ความจริง      วัฒนธรรมแห่งวัชรยานหรือตันตรยานั้นไม่ใช่ว่าจะได้ประโยชน์เอาเสียเลย  
 ส่วนดีของวัชรยานมีอยู่มาก แต่ในทางตรงกันข้าม วัชรยานนี้เองทำให้วัฒนธรรมอินเดียกระจาย  
 ไปสู่โลกภายนอก วิธีปฏิบัติแบบวัชรยานที่คล้ายกับราชโยคะและหฐโยคะที่ปรากฏอยู่ในปรัชญา  
 ของปัทมชลี      แสดงให้เห็นวิธีการพัฒนาความสามารถทางจิตและการบรรลุล้างจิตรวมทั้งการ  
 พัฒนากายให้บริสุทธิ์ โดยอาศัยการฝึกแบบโยคะ      การทำให้ร่างกายบริสุทธิ์ตามวิธีแห่งหฐโยคะ

เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการที่จะทำให้จิตเป็นสมาธิ การควบคุมลมหายใจและลมที่อยู่ตามร่างกาย มีความจำเป็นเบื้องต้นเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิต พวกหฐโยคีทั้งหลายจึงสามารถหยุดการไหลเวียนของโลหิตได้เป็นเวลาหลายเดือน โดยการควบคุมลมที่ทำให้โลหิตไหลเวียน และโดยการหยุดการทำงานของหัวใจและอวัยวะทั้งหมด ยกเว้นมันสมอง เพื่อควบคุมจิต ทำให้บรรดาโยคีทั้งหลายสามารถอดอาหาร น้ำ หรือแม้กระทั่งอากาศได้เป็นเวลานาน แม้กระทั่งในปัจจุบัน ยังมีโยคีจำนวนมากที่ปฏิบัติเช่นนี้ และสามารถเหาะได้ แปลงร่างได้ จึงมีบทสรุปว่า ทุกอย่างในร่างกายทำได้ จิตที่พัฒนาแล้วก็สามารถทำได้

วัชรยานหรือตันตรยานเริ่มต้นขึ้น ณ ที่ราชโยคะและหฐโยคะสิ้นสุด วัฒนธรรมวัชรยานเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมราชโยคะและหฐโยคะ การฝึกจิตแบบวัชรยานย่อมทำให้เกิดผลดีเช่นเดียวกับการฝึกจิตแบบราชโยคะ

นักปราชญ์ทุกยุคและทุกถิ่นที่ต่างยอมรับในความมีอยู่แห่งพลังที่ไม่มีวันสิ้นสุดที่อยู่เบื้องหลังการสร้างโลก โดยเรียกชื่อพลังนี้แตกต่างกันไปว่า “God=พระเจ้า”, “Spirit=ชีวะ” “พรหม” หรือ “ศูนยะ” วิญญาณหรืออัตตาของแต่ละบุคคล เรียกว่า “ชีวาตมัน” วิญญาณสากลหรืออัตตาสูงสุด เรียกว่า “ปรมาตมัน” การรวมชีวาตมันเข้ากับปรมาตมัน เรียกว่า “โยคะ” พุทธศาสนาแบบวัชรยานถือว่า วิญญาณ( อัตตา ชีวะ หรือชีวาตมัน)ของแต่ละบุคคล หมายถึงโพธิจิตนั่นเอง และวิญญาณสากลหรือปรมาตมัน หมายถึงศูนยะมีวิญญาณ(วิชญาณ)และมหาสุขะเป็นส่วนประกอบสำคัญ

ศูนยะเป็นปรมาตมันหรือชีวะสูงสุด และเป็นที่เก็บสะสมพลังที่ไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้จักรวาลทั้งหมดหมุนเวียนไป เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญธรรมจึงมีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การรวมโพธิจิต(ชีวะ อัตตา หรือวิญญาณ)เข้ากับศูนยะ(ปรมาตมัน) อันจะก่อให้เกิดพลังมหาศาลส่งผลเป็นความรู้และความสุขยั่งยืน นี่คือนิยามแห่งโยคะ

ในชีวิตของมนุษย์นั้น ความหลับเป็นสิ่งจำเป็น เพราะมันหมายถึงการให้โอกาสชีวาตมันมีความสัมพันธ์กับปรมาตมัน เพื่อถ่ายทอดพลังจากปรมาตมันนั้นมาใส่ในตัวชีวาตมัน เป็นการเติมพลังทำให้ตัวเองพร้อมที่จะทำงานในวันต่อไปหลังจากที่แต่ละบุคคลตื่นขึ้นมาแล้ว

สมาธิในโยคะย่อมสร้างสภาพเหมือนกับความหลับสนิทที่ไม่รับรู้สิ่งแวดลุ่มภายนอกทั้งหมด กายและจิตไม่รับรู้ แต่สมองยังคงทำงานอยู่ โยคีทั้งหลายไม่ได้สูญเสียความรู้สึกของตน ยังคงรู้แจ้งกรรมวิธีที่ชีวาตมันติดต่อกับปรมาตมันอยู่ตลอดเวลา และรู้สึกเป็นสุขที่ไม่สามารถ

บรรยายเป็นคำพูดได้ จุดประสงค์ของโยคีก็คือความหลุดพ้น และแม้จะไม่ได้บรรลุความหลุดพ้น การปฏิบัติโยคะก็ทำให้กายและจิตบริสุทธิ์ สร้างความกลมกลืนให้แก่ชีวิต การปฏิบัติโยคะไม่ว่าจะเป็นแบบวัชรยานหรือราชโยคะและหฐโยคะ จึงเป็นมรรคที่จะนำไปสู่การพัฒนาจิต สติปัญญา ระดับสูง

การวิจารณ์วัฒนธรรมวัชรยานแบบพุทธในเชิงลบนั้น เกิดขึ้นเพราะวัชรยานมักจะเอาสตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและการปฏิบัติของตนเสมอ โดยอ้างว่าเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติโยคะ การอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับสตรีในบางครั้ง ทำให้เกิดความเลวร้ายและการประพฤติผิดศีลธรรม ในวัชรยานแบบฮินดูหรือฮินดูตันตระ แบ่งการปฏิบัติโยคะออกเป็น ๒ ชั้น คือ

**๑. ทักษิณาจาร** คือ ความบริสุทธิ์ ข้อจำกัดเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่ม ความสำรวมระวัง ผู้ปฏิบัติต้องฝึกตัวเองให้มีอดทนเข้มแข็ง ควบคุมตัวเองได้ ชั้นนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรก

**๒. วามาจาร** คือ เมื่อผู้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าเพียงพอแล้ว เขาจะได้รับอภิเษกให้เข้าไปสู่ความลึกลับแห่งวามาจาร ในชั้นนี้ สตรีจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติโยคะร่วมกัน

ในวัชรยานแบบพุทธ แบ่งการปฏิบัติโยคะออกเป็นชั้น ดังนี้

**๑. กริยาตันตระ และจรรยาตันตระ** คือ การรักษาความบริสุทธิ์อย่างเคร่งครัด ข้อจำกัดเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่ม

**๒. โยคตันตระ** คือ เมื่อผู้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าเพียงพอแล้ว ย่อมได้รับอภิเษกให้เข้าไปสู่ความลึกลับแห่งโยคตันตระ สตรีทั้งหลายถือเป็นส่วนประกอบสำคัญเพื่อการปฏิบัติโยคะ

สาระสำคัญของวามาจาระ(ฮินดู)และโยคตันตระ(วัชรยานแบบพุทธ) คือ การควบคุมลมที่หมุนเวียนอยู่ในร่างกาย โดยอาศัยการปฏิบัติหฐโยคะติดต่อกันเป็นเวลานาน จนทำให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้สึกว่า ความสัมพันธ์กับสตรีนั้นไม่ทำให้เกิดสิ่งชั่วร้ายอะไรขึ้นมา เป็นแต่เพียงช่วยให้ผู้ปฏิบัติปลุกเร้าคุณทลีของตนที่อยู่ในร่างกายให้มีพลังขึ้นมาเท่านั้น วัชรยานกล่าวว่า การปฏิบัติโยคะนั้นก็เหมือนกับการเล่นกับไฟฟ้าแรงสูง และความประมาทเลินเล่อแม้เพียงเล็กน้อยอาจทำให้ถึงแก่ความตายหรือประสบทุกข์แสนสาหัสได้ จำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อสันนิษฐานที่ได้คำแนะนำของครูอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ เพราะฉะนั้น ในระเบียบปฏิบัติแห่งวัชรยาน จึงให้ความสำคัญเคารพครูมาก ครูนั้นเปรียบเหมือนศูนย์กลางสูงสุด

อีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อตำหนิหลักแห่งวชิรยาน คือ การสนับสนุนลัทธิบูชารูปปั้นหรือภาพเขียน สถานภาพของสาวกแห่งวชิรยานเป็นเพียงผู้บูชาเทวรูป สามัญสำนึกของคนทั่วไปก็คือว่า เพียงการบูชาเทวรูปนั้น ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริง แม้ว่ามันอาจจะมีอิทธิพลในการยกระดับสังคมขึ้นมาบ้างก็ตาม แต่ว่าโดยเหตุผลแล้ว ไม่มีอะไรเป็นฐานรองรับพอที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงได้ รูปแบบต่าง ๆ ของเทพและเทพีที่สร้างขึ้นมาและมีการบูชากันอย่างกว้างขวางนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นแนวคิดในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในภาพแห่งเทพและเทพี หมู่เทพที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น เกิดขึ้นโดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ กัน โยคีทั้งหลายเท่านั้นสามารถอธิบายได้ว่าเทพและเทพีเกิดขึ้นมาได้อย่างไร โยคีบางท่านอธิบายว่า โดยการบำเพ็ญกัมมัฏฐาน โพธิจิตย่อมสร้างภาพขึ้นในห้วงแห่งจิต ภาพที่ปรากฏในจิตนั้นจะเปลี่ยนแปลงตัวเองไปตามลำดับ จากภาพมนุษย์เป็นภาพเทพที่สมบูรณ์ เทพเหล่านี้เป็นรูปแบบแห่งศูนยะหรือปรมาตมัน เป็นร่างรวมแห่งพลังหรือศักติ ปรากฏแก่โยคีทั้งหลายอย่างแจ่มชัดเมื่อท่านบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิต

ปรัชญาวชิรยานไม่ได้มุ่งมวลชนแบบมหายาน การปฏิบัติโยคะไม่ได้มีไว้สำหรับทุกคน เพราะนักปราชญ์แห่งวชิรยานสำนักอยู่ว่า คนจำนวนน้อยเท่านั้นที่จะสามารถเข้าใจหลักการได้ ถ่องแท้ แต่เมื่อหลักแห่งโยคตันตระเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชน แนวคิดนี้ได้ถูกเปลี่ยนสภาพหรือลดคุณค่ากลายเป็นสิ่งชั่วช้าและเป็นเครื่องมือหาเงิน แทนที่จะทำให้เกิดคุณทลนีอันศักดิ์สิทธิ์ขึ้น กลับทำให้เกิดลูกหลานขึ้นมา การมีความสัมพันธ์กับสตรียอมหลักเลียงปัญหานี้ไม่พ้นอยู่แล้ว หลักแห่งวชิรยานที่ถูกต้องย่อมยกฐานะแห่งชีวาตมันหรือชีวะหรือวิญญาณ แต่ถ้านำไปใช้ไม่ถูกต้อง ย่อมให้ผลร้ายเป็นการทำลายชีวาตมัน เป็นเหตุให้พระพุทธรศาสนาเสื่อมลง แม้จะเป็นศาสนาที่อยู่ในฐานะเป็นพลังทางจิตและศีลธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอินเดียก็ตาม รูปปั้นหรือภาพของเทพและเทพีแห่งวชิรยานที่ปรากฏนั้น มักจะปรากฏออกมาในรูปแบบที่ไม่ค่อยเหมาะสม มีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัวบ้าง อยู่ในอ้อมกอดแห่งศักติหรือสตรีบ้าง มีลักษณะโหดร้ายบ้าง แม้จะนักปราชญ์ฝ่ายวชิรยานได้อธิบายภาพเชิงปรัชญาว่า นั่นเป็นสัญลักษณ์แห่งการรวมเมตตาและปรัชญาเข้าด้วยกัน หรือเป็นสัญลักษณ์แห่งการโปรดสัตว์บ้าง แต่อย่าลืมว่า ความประทับใจที่เกิดขึ้นจากการอ่านตัวหนังสือกับการดูภาพด้วยตานั้นย่อมต่างกัน ความประทับใจที่เกิดจากการมองภาพย่อมมีความเข้มมากกว่า จุดนี้เองทำให้ภาพลักษณ์แห่งวชิรยานไม่ค่อยดีนักในสายตาของผู้ศึกษาพระพุทธรศาสนายุคปัจจุบัน

แต่อีกจุดหนึ่งที่ชวนให้ตั้งข้อสังเกตในกลุ่มผู้ศึกษาแนวคิดใหม่ทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันก็คือ ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงแนวคิดแห่งวัชรยานอย่างละเอียดนัก มีเหตุผลอยู่ ๒ ประการ คือ นักปราชญ์บางกลุ่มยังแยกไม่ออกระหว่างแนวคิดแห่งวัชรยานกับฮินดูตันตระ จึงไม่อยากจะกล่าววิจารณ์นัก และอีกเหตุผลก็คือ นักวิจัยยุคใหม่ต่างชื่นชมในความกล้าหาญของพุทธศาสนิกชนที่นำวิธีการเผยแผ่ศาสนาโดยประยุกต์เข้ากับสภาพการณ์อย่างกลมกลืน และมีวิธีการอธิบายพุทธธรรมอย่างแยบยล เมื่อวัชรยานบอกว่า “พวกเขาเองก้าวไปไกลยิ่งกว่ามหายานทั้งในวิธีเผยแผ่และการอธิบายพุทธธรรม” ฝ่ายมหายานจึงไม่ค่อยจะยอมรับในจุดนี้ และไม่ค่อยจะมีการกล่าวถึงในบทวิเคราะห์หวัหวัจนมากนัก ความจริง วัชรยานมีนักเขียนและวรรณคดีจำนวนมาก และมีทฤษฎีหลายอย่างที่นาตื่นตาตื่นใจ พัฒนาการแห่งวัชรยานมีมาอย่างยาวนานเช่นกัน ทฤษฎีที่ผิดรูปผิดร่างและบางครั้งดูเหมือนจะเป็นไปในเชิงการมอดนนั้น เป็นเพราะความวิปริตของผู้ปฏิบัติบางกลุ่ม และมีความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้อย่างหนึ่งว่า “การสอนโดยเอาความหละหลวมผ่อนปรนมาเป็นส่วนประกอบนั้น ย่อมทำให้ลัทธิได้รับความนิยมง่ายและรวดเร็ว”